

(1921) in zaključni zvezek «Slovenskih narodnih pesmi» (1922), a zaključni zvezek «Slovenske zemlje» (Štajersko s Prekmurjem) se pripravlja (za 1923. l.).

Kulturni položaj «Slovenske Matice» se je po svetovni vojni bistveno izpremenil. Z ustanovitvijo narodne države so nastale nove potrebe. Začelo je delovati mnogo izdajateljskih društev in naše šolstvo se je izpopolnilo, da imamo svoje ljudske, srednje in visoko šolo. Zato se pa kaže nujnost zlasti po ustanovitvi univerze, da organiziramo svojo znanost in umetnost. Tudi iz denarnih razlogov potrebujemo znanstvenoumetniškega središča, ker znanost in umetnost ne moreta biti, ako hočeta živeti, navezani na slučajne zasebne odjemalce, ki so pri današnjih valutnih razmerah kar najbolj pičli. Sicer pa velja ne glede na trenutno draginjo povsod načelo: Kjer je najvišji učni zavod, se mora vzporedno z njim prej ali slej razviti i najvišji znanstveni zavod, t. j. a k a d e m i j a.

Tudi Slovenci moramo misliti na to. V sporazumu z «Znanstvenim društvom za humanistične vede», ki je v zvezi z zagrebško, belgrajsko in praško akademijo, ter v sporazumu z «Narodno galerijo», zasleduje sedanji Maticin odbor ta smoter od vsega početka. «Slovenski Matici», ki je bila pol stoletja središče naše kulture, bi dali ob njeni 60letnici sedanji dobi primerno, življenja zmožno obliko, ako bi mogla postati literarna sekcija ali razred «Akademije znanosti in umetnosti» v Ljubljani.

V danih razmerah bi se dal ta načrt izvršiti, ako bi se realiziral § 16., oziroma 17., pravil društva «Narodni dom» v Ljubljani, ki pravita:

§ 16. Če so vsi dolgovi poplačani in deleži popolnoma amortizirani, se društvo razide in vse društveno imetje postane lastnina Matice slovenske v Ljubljani pod temi pogoji:

1.) da Narodni dom ne bo nikoli svojemu v teh pravilih izrečenemu namenu odtegnjen;<sup>1</sup>

2.) da se ne sme Narodni dom prodati ali obremeniti; te dolžnosti se imajo pri prepisu vknjižiti;

3.) da Matica slovenska polovico dohodkov zase obrne, drugo polovico pa za to, da napravi ustanove za narodne dijake, umetnike in pisatelje.

§ 17. Ako bi se društvo razšlo, preden dovrši svojo nalogo (kar občni zbor z dvema tretjinama navzočih društvenikov skleniti more), pripade to, kar po plačanih dolgovih in deležih premoženja še ostane, brez vseh pogojev Matici slovenski v Ljubljani. —

«Slovenska Matica» ni doslej pri odločilnih faktorjih našla primerneга umevanja za svoj načrt. Ali more upati, da ga najde ob svoji 60letnici? Dr. L.

**Dve najnovejši drami Karla Schönherrja.** K. Schönherr je danes star 56 let, a njegova delavnost ne kaže pešanja. Uspehi, ki jih je doživel zadnja leta na avstrijskih in nemških odrih, so napotili literarne kritike, da mu sledi večja pozornostjo. V Nemčiji so ga pozdravili kot dostojnega naslednika Grillparzerjevih tradicij. Vrednost njegovih dramskih del utemeljujejo z nečim pristno avstrijskim, rasno samoniklim, kar se prijetno prilega razpoloženju severnega Nemca. Predvsem je to alpski milje Tirolske z njeno katoliško senzibilnostjo. Schönherr, sin vaškega šolnika nekje v gorah, sredi prastarih gozdov, je postavil na oder krepke, mišičnate Tirolce in jih obdal z nekakim osladnim kolo-ritom. Razpolagal je z dobro tehniko, pa so njegova dela res vžigala. «Erde»,

<sup>1</sup> t. j. pospeševati narodno omiko (umetnost in znanost) ter zabavo.

«Glaube und Heimat», «Der Weibsteufel», «Volk in Not» so značilni komadi in tudi scensko zanimivi. V nemških deželah so ohranili še regionalno svežost tirolskega narečja. Razen teh in podobnih je spisal tudi nekoliko dram iz socialnega življenja, med njimi «Narrenspiel des Lebens», «Vivat academia» i. dr. V najnovejšem času pa je objavil dve drami «Maitanz» in «Es». Prva je izšla lansko leto v Staackmannovi založbi v Leipzigu, druga pa doslej še ni natisnjena in je bila po rokopisu vprizorjena na Dunaju in (slovensko) v Mariboru. Ne bo odveč, ako ju na kratko registriramo:

«Maitanz» je scensko delo v treh dejanjih s preprostim motivom: smrt mlade deklice. Šestnajstletna Annela umira na tuberkulozi. Čuti smrt za svojim hrbtom in že ugašajočih oči gleda na zelene trate in posluša godbo, ki vabi na majniški ples. Tik njenega bivališča prireja krčmar planinski majales, njene sovrstnice plešejo, mizarjev sin, ki je včasih stal pod njenim oknom, uka in se veseli spomladi. Vseh mladih šestnajst let se upira smrti in kliče življenja. Njena rednica ji čita molitve, da jo pripravi za smrt, ali Annela ponavlja zgolj ono: «Jezus, v tebi živim», upira pa se besedam «Jezus, v tebi umrjem». Planinski spokorniki in plesalci se vrste pod njenim oknom, pesem smrti se zliva s pesmijo življenja, procesija se spleta s plesom, šala z resnico, ali mladi Anneli so štete minute. In ko zunaj plešejo, vstane umirajoča s svojega naslanjača, zapleše in — umrje. Schönherr je obdelal ta motiv, ki ga najdemo v narodni poeziji raznih narodov, izredno pretresujoče. Pomlad na tirolskih gorah, šmarnice v gozdu, majniški ples na prostem pred krčmo, pa mlada deklica, čista, bela, nežnejša od šmarnic, ki umira v strastnem ognju koprnenja in ljubavnega rajanja... Kakorkoli je Schönherr uporabil vso svojo tehniko in jezikovno rutino, da kar najbolj podčrta poezijo mlade smrti, je vendar dvomljivo, ali more taka drama doseči uspeh na odru. Vprizoritev bi jo utegnila kaj lahko skaziti in prevrtni v neprostoovoljno parodijo; pa tudi sicer bi bilo treba preveč potrpežljivosti, da človek gleda na odru vse nijanse umiranja in nič drugega kot umiranja sredi kipeče spomladi, med plesno muziko, ob dehtenju šmarnic.

Drama «Es» je scensko veliko zanimivejša. K. Schönherr je po študijah medicince in se je že v drami «Narrenspiel des Lebens» vglobil v tragičnost človeškega življenja z medicinske strani. V «Es» je pretresel problem dedičnosti tuberkuloze. Zdravnik, ki pripravlja epohalno znanstveno delo o dedičnosti tuberkuloze, čuti na samem sebi znamenja podedovane bolezni. Ker hoče biti dosleden, se varuje spolnega družjenja z ženo, ki je polna zdravja in krvi. Nekega dne pa vendarle podleže njeni vabljivi materinski naturi in se združi, na kar postane žena noseča. Zdravnik se skesa svoje trenutne onemoglosti pred slo pohote in izrabi ženino omedlevico, da jo narkotizira ter ji v tem stanju odvzame plod. Žena je užaljena v dno duše, pa se vendarle pomiri. Nekega marčevega dne, ko zunaj piha spomladanski veter, se tuberkulozni zdravnik zopet vda materinskim vabam svoje žene, ko pa hoče znova izvršiti operacijo, se mu žena zoperstavi. Čuteč bližino smrti, se zdravnik zastrupi, a pred nastopom agonije zahteva od žene protistrupa. Tu pa v ženi vzkipi njeno dovolj poniževano ženstvo in po kratkem duševnem boju izroči moža njegovi usodi. Drama ima sicer psihološke vrzeli, toda v celoti je učinkovita. Schönherr je še enkrat dvignil prapor darwinizma in proglasil maksimo: Smrt slabim! Dobro pa je ponazoril boj med moškim — intelektualcem, bojevnikom, Hamletom — in med žensko, rojeno za materinstvo, igračko v rokah prirode. B. Borko.

Urednikov «Imprimatur» 19. oktobra 1923.